

บทที่ 6

บทบาทและหน้าที่ของรายการสนทนากับชาวบ้านเมือง

การสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อระบบการเมือง โดยเฉพาะระบอบประชาธิปไตย ซึ่งอิสรภาพของสื่อเป็นสิ่งจำเป็น ประชาชนทุกคนจะแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันและจะคอยตรวจสอบการทำงานของผู้ปกครอง

การสื่อสารเป็นบ่อเกิดการพัฒนากิจกรรมอื่น ๆ เช่น

- เป็นเวทีให้ปัจเจกบุคคลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยเสรี
- ข่าวสารข้อมูลที่ได้รับจากหนังสือพิมพ์หรือโทรทัศน์เกี่ยวกับสภาพเงื่อนไขของระบบการเมือง
- กิจกรรมของผู้นำทางการเมืองจะช่วยให้พิจารณาในเรื่องการสนับสนุนและความต้องการที่เกิดขึ้นได้
- ช่วยในการประกอบและจัดทํานโยบาย และการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลที่เที่ยงตรงและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสื่อไปยังผู้ใต้บังคับบัญชา ทหารและพลเรือนทั้งระบบ

แต่สำหรับประเทศที่ปกครองในระบอบเผด็จการที่จะพยายามครอบงำสถาบันสื่อมวลชน และใช้ข่าวสาร (manipulate) ไปในทางที่ต้องการ ให้ประชาชนรับรู้เท่าที่รัฐบาลจะบ่อนให้เท่านั้น เพราะฉะนั้นระบบการเมืองได้ทำให้เกิดลักษณะ โครงสร้างการสื่อสารเฉพาะตัว เพื่อให้สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สำหรับการดำเนินงานทางการเมืองสมัยใหม่ มีความเชื่อกันว่าจะประสบความสำเร็จได้ ต้องขึ้นอยู่กับหลักการประชาธิปไตยและที่สำคัญคือ การสนับสนุนจากมติมหาชน การสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทในการหล่อหลอม สร้างหรือทำให้เกิดมติมหาชน โนม์เอียงไปในหลักการของอุดมการณ์ทางการเมืองที่พึงประสงค์ เพราะฉะนั้นผู้ดำเนินงานทางการเมืองจึงให้ความสนใจกับการสื่อสารมาหลายศตวรรษและมีหลายบุคคลที่สามารถใช้การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ลัทธิการเมืองของตนเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาในหมู่ประชาชน พลเมืองจำนวนมาก ซึ่งวิธีการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือของบุคคลเหล่านี้แตกต่างกันไปตามระบอบการเมืองการปกครองและสภาพแวดล้อมในประเทศนั้น ๆ ผลกระทบที่ได้รับแม้ว่าจะเหมือนกันในแง่ความนิยมแต่ก็ต่างกัน ในด้านคุณภาพ และผลกระทบในระยะยาว

การสื่อสารจึงมีความสำคัญไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใด จะเห็นได้จากการที่นักคิดและ

นักวิชาการจำนวนมากได้พยายามให้คำนิยามและจำกัดความหน้าที่ของสื่อสารมวลชนไว้ต่าง ๆ มากมายซึ่งเป็นเพียงหลักการกว้าง ๆ ทางอุดมคติโดยเฉพาะการสื่อสารทางการเมือง การถ่ายทอดข่าวสารและความรู้ทางการเมือง การเผยแพร่ปลูกฝังความเชื่อทางการเมือง การพัฒนาทางการเมือง การสร้างทัศนคติทางการเมือง เป็นต้น

รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองนับเป็นรายการที่มีขึ้นเนื่องจากเห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งจะเห็นได้จากเนื้อหาโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับ "ปัญหาบ้านเมือง" ในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งการเมืองในที่นี้ไม่ได้หมายความเฉพาะเจาะจงเฉพาะองค์กร หรือสถาบัน ซึ่งเป็นรูปธรรมเท่านั้น แต่หมายความรวมไปถึงศิลปะและศาสตร์ของการปกครองบ้านเมือง การปฏิบัติงานกิจการเกี่ยวกับการเมือง หลักการกลยุทธ์ และความคิดเห็นทางการเมือง และเมื่อพิจารณาร่วมกับวัตถุประสงค์ของรายการที่เน้นหนักในเรื่องความรู้ความเข้าใจอันดี ความสามัคคี และประชาธิปไตย และการที่กองทัพเป็นผู้เป็นเจ้าของรายการเป็นกลไกของรัฐ จึงเห็นได้ว่ารายการนี้มีรูปแบบและวัตถุประสงค์เพื่อความมั่นคงและเสถียรภาพของประเทศ

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารของรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองทั้งหมดแล้วพบว่า รายการนี้ไม่สามารถมีบทบาทอย่างที่เราจะเห็นได้เต็มที่ และเหมาะสม เนื่องจากข้อจำกัดและเงื่อนไขมากมายที่เป็นบริบททำให้รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองนั้น ที่จริงแล้วมีบทบาทในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ มากน้อยแค่ไหน อย่างไร

1. การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและการศึกษา (Information & Education)

การให้ข่าวสารถือเป็นหน้าที่พื้นฐานของสื่อสารมวลชน ในอดีตสังคมไม่ซับซ้อน และจำนวนคนมีไม่มากนัก การให้ข่าวสารระหว่างมนุษย์ด้วยวิธีบอกกล่าวด้วยคำพูดก็นับว่าเพียงพอแล้ว แต่ในสังคมสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนสับสน ประชากรมีมากขึ้นจนไม่สามารถอาศัยการสื่อสารระหว่างบุคคลได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ สังคมเมืองที่มีการพัฒนาทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตที่เร่งรีบ ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น การพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีทำให้ประชาชนประเทศต่าง ๆ โกล้ชิดกันและต้องพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น คนส่วนใหญ่จะรับข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อสารมวลชนมากกว่าที่จะเสียเวลาแสวงหาด้วยตนเอง ซึ่งการให้ข่าวสารของสื่อมวลชนอาจเป็นการให้เพื่อสนองความต้องการของผู้รับ หรือการเสนอข่าวสารและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นบริการของสื่อมวลชนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ การรายงานข่าวสารเป็นการให้ความรู้ การเรียนรู้ และเป็นการให้การศึกษาอย่างหนึ่ง แต่การให้เพียงฝ่ายเดียว ผู้รับข่าวสารอาจจะไม่ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน ไม่เกิดความเข้าใจ ทำให้คิดวิเคราะห์ข่าวสารไม่ได้ โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีการและระบบของรัฐบาลประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ประชาชนจะต้องเรียนรู้ เพราะ

ประชาธิปไตยคือการปกครองโดยประชาชนเพื่อประชาชน คนทุกคนในระบบจะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจและตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่สังคมเผชิญอยู่ ตลอดจนศึกษาวิถีทางแก้ไข และผลกระทบที่จะตามมา หากเป็นรัฐบาลที่ต้องอาศัยประชามติ เป็นข้อมูลตัดสินใจด้วยแล้ว สื่อมวลชนยังสามารถที่จะให้ข้อมูลและความคิดเห็นที่จำเป็นประกอบการตัดสินใจด้วย การให้การศึกษาก็เป็นหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชน เป็นการให้ศึกษานอกระบบและไม่เป็นทางการของสังคมนอกเหนือจากการศึกษาอย่างเป็นทางการเป็นระบบ ในโรงเรียน สื่อสารมวลชนจึงถือเป็นระบบของการศึกษาที่มีอำนาจมากอย่างหนึ่ง ในสังคมมนุษย์

จากหลักฐานการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนสามารถให้ข้อมูลข่าวสารเรื่องราวต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องราวสาธารณะ (public issues) ซึ่งนำไปสู่การมีความรู้ในเรื่องเหล่านี้และประเด็นปัญหาของสังคมเพิ่มมากขึ้น ผลการวิจัยของแชฟฟี (Chaffee) วาร์ด (Ward) และทิปตัน (Tipton) (คณะกรรมการจัดงานวันสื่อสารแห่งชาติ 2532 : 211) แสดงให้เห็นว่าสื่อสารมวลชนสามารถทำให้เกิดความรู้ทางการเมืองมากขึ้นในกลุ่มนักเรียนของโรงเรียนในวิสคอนซินในระหว่างการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 1968 ได้ ثانองเดียวกับผลงานวิจัยของอัทกิน (Atkin) และแกนท์ (Gants) ได้แสดงให้เห็นว่าการชมโทรทัศน์ของเด็ก มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องเหตุการณ์ปัจจุบัน และบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นที่สนใจของสาธารณชน ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าสื่อสารมวลชนมีประสิทธิภาพในการบอกเล่าชี้แจงในเรื่องทางการเมือง

สำหรับสื่อสารมวลชนไทย ไม่เพียงแต่สื่อสิ่งพิมพ์ที่มีบทบาทในการให้ข่าวสารและการศึกษาอย่างเด่นชัดแล้ว ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์นอกเหนือจากรายการข่าวและสารคดีแล้ว รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองก็จัดเป็นรายการหนึ่งที่มีบทบาทในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และให้การศึกษผ่านสื่อโทรทัศน์ ซึ่งเห็นได้จากวัตถุประสงค์ข้อแรกของรายการที่ต้องการให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ และเมื่อพิจารณาเนื้อหาโดยรวมแล้วก็สามารถสรุปได้ว่ารายการนี้มีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร และทำให้เกิดการเรียนรู้ก็จริงแต่เป็นข้อมูลข่าวสารเพียงด้านเดียวคือ สารจากทางรัฐบาลซึ่งเป็นเพียงบุคคลกลุ่มเดียว ไม่มีความหลากหลายในกลุ่มผู้ร่วมรายการ ทำให้ความคิดเห็นและการให้เหตุผลต่าง ๆ ออกมาในทิศทางเดียวกันหมด คือการชี้แจง อธิบาย และแสดงถึงนโยบายและผลงานของรัฐ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อมูลข่าวสารที่ให้ความรู้ในเรื่องทั่ว ๆ ไปแทรกอยู่บ้างแต่ก็น้อยกว่าเรื่องของรัฐบาลมาก

"เรื่องของรัฐบาล" ในแง่มุมต่าง ๆ นั้นเป็นเนื้อหาสาระที่แทรกอยู่ในรายการแทบทุกตอนในรูปลักษณะต่าง ๆ กัน บางครั้งอยู่ในลักษณะของมาตรการในการแก้ไขปัญหา

ต่าง ๆ ในกรณีที่เป็นเรื่องที่ได้ได้รับความสนใจ และเป็นหัวข้อที่พหุศาสตร์ของประชาชนว่า
รัฐจะจัดการกับปัญหานั้น ๆ อย่างไร เพราะเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อคนจำนวนมาก

สมมติ : เท่าที่ฟังเหมือนกับรัฐบาลบอกว่าครึ่ง
ราคา 3 เดือน ในช่วงนี้รัฐบาลจะมี
มาตรการอะไรบ้างในการลดต้นทุน
อมเรศ : มีใน 2 ประเด็น คือ ลดอุปสรรคใน
การค้าและสร้างโอกาสให้ระบบเศรษฐกิจ
ปรับตัวได้ เชื่อมความสามารถคนไทย
และระบบเศรษฐกิจไทยปรับตัวได้เสมอ
เมื่อราคาขึ้นเพิ่มรายได้ซึ่งทำได้โดย
เพิ่มการส่งออก ฝรั่งแทรกขายจากขายน้ำมัน
ก็ส่งออกได้มากขึ้น
(สินค้าราคาแพง)

พิธิกร : สำหรับการป้องกัน สำนักงานคุ้มครองเท่า
ที่ทราบ เท่าที่เห็นมีการทาส์ไลด์และ
ภาพยนตร์ออกมาปลุกจิตสำนึก อาจจะ
ถามว่าการป้องกันที่เห็นชัดเป็นรูปธรรม
วิจิตร : การป้องกันมี 2 ระดับ คือ ในด้านนโยบาย
กพอ. (คณะกรรมการป้องกันอุบัติเหตุแห่งชาติ)
ควบคุมนโยบายให้ปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน โดย
มีการประสานงานกับ 75 หน่วยงาน การประสาน
ประสิทธิภาพจำเป็นและการติดตามประเมินผล
(อุบัติเหตุใกล้ตัว)

นอกจากเรื่องของมาตรการที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหาแล้ว นโยบายในแง่มุมต่าง ๆ ของ
หน่วยงานของรัฐบาลก็เป็นอีกประการหนึ่งที่พบมาก เป็นรายการที่ให้ข้อมูลข่าวสารในเรื่อง
แผนงานด้านต่าง ๆ ที่ได้ทำไปแล้วและกำลังจะทำในโอกาสต่อไป เช่น นโยบายด้านเศรษฐกิจ
นโยบายด้านการศึกษา นโยบายในเรื่องของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

อาทร : การแก้ปัญหาหน้าเสียและอากาศเสีย

แผนที่กำหนดไว้หมดแล้ว ในทางปฏิบัติ สำนักงาน
พยายามผลักดันน้ำเสียเกิดจากชุมชน 751 และ
โรงงานอุตสาหกรรม 251 ซึ่งต้องมีระบบบำบัด
น้ำเสีย มีโครงการ ต้องแก้ที่สาเหตุ ต้องมีระบบ
บำบัดน้ำเสียส่วนกลาง ปีที่แล้วรัฐบาลรับหลักการ
นี้และลงทุน 480 ล้านบาทที่เกาะรัตนโกสินทร์
ซึ่งเรามีเงินพอทำได้ เป็นโครงการที่ต้องรีบทำ
ถ้าโครงการสำเร็จก็ไปทำกันอีก 10 โชนได้
(สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ)

ข้อมูลข่าวสารอีกประเภทหนึ่งที่ได้รับจากรายการนี้ที่เกี่ยวข้องกับรัฐคือ ข้อมูล
เกี่ยวกับหน่วยงานซึ่งอยู่ในสังกัดของราชการไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ
ตลอดจนกิจกรรมที่ทำและจะทำเพื่อให้หน่วยงานหรือโครงการนั้นเป็นที่รู้จักแพร่
หลายและได้รับการสนับสนุน ซึ่งมีหลาย ๆ ตอนที่นำเอาเรื่องราวของการจัดกิจกรรม
พิเศษมาเผยแพร่และเชิญชวนให้ไปร่วมงาน รวมทั้งเป็นการสร้างภาพของหน่วยงานให้
เป็นที่ยอมรับมากขึ้น โดยมีสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นที่เคารพเทิดทูนเป็นสัญลักษณ์ของ โครงการ
และหน่วยงานเพื่อให้เกิดการยอมรับตามมา

- พิธีกร : หน้าทีกับรัฐหรือประชาชนโดยทั่วไป
อัยการทำอะไรให้บ้าง
- โกเมน : หน้าทีแรก อำนวยความยุติธรรม รักษา
กฎหมายให้ศักดิ์สิทธิ์ หน้าทีที่สอง คือ
รักษาผลประโยชน์ของรัฐ ทำหน้าที่ที่
ปรึกษากฎหมายของรัฐ ตอบข้อกฎหมาย
ในอีกส่วนที่ได้รับมอบจากรัฐบาลคือ ตรวจ
ร่างสัญญาที่รัฐวิสาหกิจทำ เอกชนทั้งในและ
ต่างประเทศ

(กฎหมายใกล้ตัว)

- ชานินทร์ : โครงการบ้านสวัสดิการฯ วัตถุประสงค์
ไม่มีการบังคับกักกัน ผิดอบรมจิตใจ
ช่วยในด้านฝึกอาชีพ เลี้ยงตนเองต่อไป
ได้เมื่อสังคมตั้งข้อรังเกียจ อาชีพเดิมทำ

ไม่ได้ ให้ฝึกอาชีพใหม่อยู่ในสังคมได้
 เพราะคิดโรคมึ 3 ทางที่อธิบดีจะพูด
 ต่อไป โครงการนี้เป็นพระดำริของฟ้าหญิงฯ
 ที่จะช่วยกระทรวงสาธารณสุข ต่อไปจะ
 สร้างทุกภาคเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วย
 (บ้านวลัยรักษ์)

นอกจากนี้ เรื่องของกฎหมาย นโยบาย และพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่กำลังอยู่ในช่วงของการดำเนินการเพื่อให้ประกาศใช้ในลำดับต่อไปนั้น รายการนี้ก็ได้นำเอาเรื่องราวประเภทนี้มาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้จักกับกฎหมาย ข้อบังคับใหม่ ๆ ที่จะต้องปฏิบัติตาม ดังนั้นข้อมูลเกี่ยวกับที่มา ความจำเป็น ประโยชน์ที่จะได้รับ และข้อปฏิบัติเพื่อที่ว่าเมื่อถึงเวลาปฏิบัติจริงจะได้ไม่สับสนและไม่เกิดการต่อต้าน ไม่ยอมรับ แต่ให้เกิดการสนับสนุนและเห็นคล้อยตามถึงความจำเป็นและผลดีที่จะได้รับ

พิธีกร : ทำไมถึงใช้คำว่า "ภาษีมูลค่าเพิ่ม"
 บัณฑิต : คำว่า ภาษีมูลค่าเพิ่ม ทำให้คนมีความ
 สับสนอยู่บ้าง ในขณะนี้ หมายถึงอะไร
 ผมก็อยากจะขอเรียนให้เข้าใจว่า
 ภาษีมูลค่าเพิ่ม คำว่า "เพิ่ม" นั้นเป็น
 คำขยายของคำว่า "มูลค่า" ไม่ใช่
 ขยายคำว่า "ภาษี" เพราะฉะนั้นภาษี
 มูลค่าเพิ่มหมายถึงภาษีที่เราจะเก็บจาก
 มูลค่าเพิ่ม ไม่ใช่เก็บภาษีเพิ่ม อย่างที่
 เข้าใจกัน
 (ภาษีมูลค่าเพิ่ม)

พิธีกร : อานิสงส์ของการตั้งกระทรวงใหม่
 (กระทรวงแรงงาน) นอกจากมีตึกสูง ๆ
 มีข้าราชการน้อยใหญ่แล้ว จะเกิดประโยชน์
 โทษผลอย่างไรแก่ผู้ใช้แรงงานทั้งหลาย
 วัฒนา : เวลานี้ถึงเวลาแล้วจะเป็นรัฐบาลไหน
 ถ้าอยากให้ประเทศชาติเราเป็นนิกส์
 อันดับแรกสุดต้องจัดระบบแรงงานให้ถูกต้อง

และอยู่ในหลักสากลที่ดี ซึ่งผมจะพูดทำไม
ต้องเป็นกระทรวงแรงงาน ในปัจจุบันนี้
แรงงานของชาติอายุ 13-40 ปี มีประมาณ
40 ล้านคน แล้วจะให้คนของกรมแรงงานซึ่ง
มี 3,000 คน มาดูแลคนจำนวนนี้ เป็นไปไม่ได้
งบประมาณก็น้อยนิดกว่าจะทำได้ เพราะฉะนั้น
ถึงเวลาแล้วจะเป็นรัฐบาลไหนก็แล้วแต่ ต้องเป็น
กระทรวงแรงงานสวัสดิการ และจัดระบบแรงงาน
ให้ถูกต้อง แล้วผมรับรองว่าประเทศเรา เศรษฐกิจ
ดีเป็นนิมิตได้ และเกิดจากแรงงานของชาติที่เราจะ
จัดเป็นระบบอันนี้

(พ.ร.บ.ประกันสังคม-กฎหมายแรงงาน)

นอกเหนือจากข้อมูลข่าวสารที่บอกว่ารัฐบาลได้ทำอะไร ที่ไหน อย่างไรไปแล้ว
เนื้อหาสาระที่เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ และความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจ
การเมือง สังคมมีอยู่น้อยมากและไม่ได้มีการอธิบายรายละเอียดให้เกิดความเข้าใจเท่าใดนัก
เป็นการให้ข้อมูลอย่างกว้าง ๆ ยังเป็นไม่ได้เจาะลึก อย่างไรก็ตามในบางตอน การให้ความ
เข้าใจเรื่องของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแม้จะไม่ชัดเจนนัก ก็อาจจะมีส่วนในการช่วยกระตุ้น
ให้คนตื่นตัว หรือตระหนักถึงปัญหามากขึ้น

เอกวิทย์ : ประเด็นของผมก็คือวัฒนธรรมหรือมรดกไทย
อย่างไปคิดว่าดีทั้งหมด ทุกสังคมมีทั้งดีและไม่ดี
ผมคิดว่าควรจะต้องเลือกเห็นสิ่งที่ดีทั้งนามธรรม
และวัตถุเลอะเทอะก็ทิ้งเสียบ้าง จะได้เบาตัว
(การอนุรักษ์มรดกไทย)

พิศกร : วันก่อน ไปประชุม ในคณะกรรมการคุ้มครอง
ผู้บริโภค เล่าบอกอันดับหนึ่งโรคหัวใจ อันดับ
รองมาเรียง เพราะสิ่งแวดล้อมมลพิษสูงมาก
โดยเฉพาะสาม ถุง พลาสติกของประเทศไทย
ไม่มีมาตรฐาน อาจารย์หมอจะว่ายังไง ค่ะเรื่องนี้

เทพนม : ผมก็เป็นห่วงมากที่สุด เพราะอย่างอาหาร
ของเราเนี่ย เมื่อก่อนอาหารปนเปื้อนเชื้อโรคเท่านี้

แต่ปัจจุบันอาหารบนเบื่อนไปด้วยสารเคมีต่างชนิด
 สีย้อมผ้าใส่อาหาร คนไม่รู้จักกินเข้าไป ต่อไปก็จะ
 เป็นมะเร็งกระเพาะปัสสาวะ อย่างพ้ออากาศร้อน ๆ
 พ้อค่าตามตลาดก็ไปซื้อผงบอแรกซ์ซึ่งหาซื้อได้ง่ายตาย
 ตามร้านขายยาใส่เนื้อ หมู ไก่ แล้วขาย เพราะทำให้
 เน่าช้าและสีสวย

(คุณภาพชีวิตกับการเป็นนิกร)

รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง เป็นรายการที่มีลักษณะของการถ่ายทอดข้อมูล
 ข่าวสารก็จริง แต่เป็นไปในทางที่เสริมต่อภาพพจน์ที่ดีของรัฐบาล เป็นการรายงานว่าได้
 ทำอะไรไปแล้วบ้างเพื่อให้ประชาชนเห็นถึงความดีความชอบ และความตั้งใจของรัฐบาลในการ
 แก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับและสนับสนุน การให้ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นไปอย่าง
 เรียบ ๆ ไม่มีประเด็นโต้แย้ง และให้ตีความไปในทำนองเดียวกัน ซึ่งข้อมูลที่ได้แม้จะเป็น
 ข้อมูลในเรื่องใด ๆ ก็ผ่านการกลั่นกรองมาแล้ว ไม่มีแง่มุมต่าง ๆ ให้คิด เพราะเป็นข้อมูล
 จากรัฐบาลฝ่ายเดียว การเรียนรู้และการใช้ความคิดจึงอยู่ในวงจำกัด

2. การชี้แนะแนวทางปฏิบัติ (Instruction)

ตามปกติสื่อมวลชนมีภาระหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การแสดงความคิดเห็น
 เพื่อเป็นแนวทางการตัดสินใจของประชาชน มีความเชื่อว่าสาธารณชนจะสร้างยากถ้าหาก
 สื่อมวลชนเอาแต่สรุปว่าแนวทางที่ควรจะเป็น เช่นนั้น เช่นนี้ โดยไม่ชี้แนะให้เห็นว่าถ้าหาก
 ยอมรับให้เป็นไปตามแนวทางดังกล่าวนี้แล้ว แนวทางปฏิบัติตามขั้นตอนจะเป็นอย่างไร
 เพื่อให้สาธารณชนที่กำลังมองหาทางออกและทางเลือกอยู่สามารถที่จะเห็นความเป็นไปได้
 ของความคิดเห็นในความเป็นจริงหรือในทางปฏิบัติ เพราะหลายสิ่งถ้าเพียงแต่คิดหรือฟัง
 ดูก็น่าจะเป็นเช่นนั้น เป็นไปได้ แต่พอไปปฏิบัติจริงก็ทำไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่
 ของสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็น แนะนำแนวทาง โดยเฉพาะทางที่เป็นไปได้ เพื่อเป็น
 แนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองแล้วจะพบว่า
 ในข้อนี้รายการปฏิบัติได้น้อยมาก กล่าวคือ ถึงแม้รายการนี้จะให้ข้อมูลข่าวสารและการ
 ศึกษาอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นข่าวสารจากทางรัฐบาลฝ่ายเดียว กลุ่มเดียวซึ่งมีแนวคิดไปในทาง
 เดียวกัน คือ เพื่อเสถียรภาพจากรัฐบาล ดังนั้นความคิดเห็นจึงออกมาแนวเดียวกันหมด
 ไม่มีความแตกต่างหลากหลาย คนฟังไม่มีโอกาสพิจารณาเปรียบเทียบ โดยเฉพาะคนที่ไม่
 สนใจติดตามข่าวสารจากสื่ออื่น ๆ มีแนวโน้มที่จะเชื่อและรับเอาสิ่งที่รายการนำเสนอ
 เป็นความคิดความเชื่อของตนเองได้ไม่ยาก นอกจากนี้รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองยัง
 ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการชี้แนะแนวทางที่ประชาชนพึงปฏิบัติ ทั้ง ๆ ที่เรื่องที่น่ามาเป็น

หัวข้อ ในการสนทนานั้นก็เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อประชาชนแทบทั้งสิ้น เนื้อหาโดยรวมกลับเป็นเรื่องของผู้ปกครองฝ่ายเดียว แม้แต่ในตอนที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหมายใหม่ นโยบายหรือข้อบังคับที่ต้องมาบังคับใช้กับคนทั้งประเทศก็กล่าวถึงแต่ข้อดี ผลดีที่จะได้รับ ความพร้อม สาเหตุที่ต้องมีซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐเห็นว่า "สมควร" เท่านั้น ไม่ได้พูดถึงความเห็นของประชาชน หรือบอกว่าประชาชนควรปฏิบัติตัวอย่างไร มีสิทธิที่จะทำอะไรได้บ้าง

3. การโน้มน้าวชักจูงใจ (Persuasion)

การโน้มน้าวชักจูงใจ หมายถึง กระบวนการในการที่จะมีอิทธิพลต่อบุคคล ให้ความคิดและพฤติกรรมไปในทางใดทางหนึ่ง โดยอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือ การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจนี้เกิดขึ้นมานานตั้งแต่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสิ่งสังคม และเริ่มมีความต้องการที่จะมีอิทธิพลต่อความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมของผู้อื่นในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเมือง ศาสนา ปรัชญา หรือศิลปะแขนงต่าง ๆ เห็นได้จากการที่อริสโตเติล (Aristotle) ได้แสดงถึงองค์ประกอบของการโน้มน้าวใจมวลชน 3 ประการที่จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิผลคือ บุคลิกภาพของผู้พูด การวางกรอบความคิดบางประการให้ผู้รับ และการใช้คำพูดสนับสนุนให้เห็นจริง (The Works of Aristotle 1934)

การโน้มน้าวชักจูงใจ ความคิด และทัศนคติของประชาชนให้คล้อยตามนั้นก็ได้มีการทดสอบและการสังเกตทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการพบว่า ถ้าจะใช้สื่อเพื่อโน้มน้าวให้เปลี่ยนความคิดให้ได้ผลควรจะทำอย่างไร ประสิทธิภาพของการโน้มน้าวจะแตกต่างกันและเปลี่ยนจากชาวเป็นคำ ท้าทายหรือหักล้างความคิดเดิม ยกเว้นแต่ว่าบุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนความเชื่ออยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการโน้มน้าวใจอย่างมีประสิทธิภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากคู่แข่งหรือคู่ต่อสู้ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน (Klapper 1949 : 317-318) ในทางทฤษฎีหรือหลักการ การจูงใจเป็นหน้าที่ทางบวกของสื่อมวลชนประการหนึ่ง เป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนที่จะต้องชี้ให้ผู้รับสารตระหนักว่าอะไรผิดถูก อะไรควรทำไม่ควรทำ เนื้อหาของสื่อมวลชนที่มีลักษณะของการจูงใจที่พบเห็นอยู่เสมอมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น งานโฆษณา บทบรรณาธิการ บทความ การ์ตูน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเราก็มักจะพบว่า การโน้มน้าวชักจูงใจมักจะถูกใช้และถูกมองไปในแง่ลบ เพราะมักจะใช้กันมากเกินไปจนไปถึงการโฆษณาชวนเชื่อหรือใช้ไปในทางที่ผิด โดยเฉพาะประเทศที่ปกครองตามระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์และเผด็จการซึ่งจะใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการครอบงำประชาชนไม่ให้มีความคิดแปลกแยก ด้วยการใช้อำนาจเป็นประโยชน์ให้เป็นกระบอกเสียงของผู้ปกครองอย่างเต็มที่ ตรงกันข้ามกับ

ประเทศที่ปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การโฆษณาชวนเชื่ออย่างตรงไปตรงมา การควบคุมสื่ออย่างเข้มงวดให้ยึดเยี่ยตุดมการณ์ ความคิดให้ประชาชนโดยตรงนั้นทำไม่ได้ แต่การจะปล่อยให้สื่อมวลชนดำเนินการอย่างอิสระนั้นก็ เป็นสิ่งที่รัฐยอมไม่ได้เนื่องจาก รัฐบาลไม่ว่าประเทศใดต่างก็เล็งเห็นความสำคัญและอิทธิพลของสื่อมวลชน ประเทศไทย ก็เช่นเดียวกันแม้ว่า ในทางทฤษฎีจะเป็นประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตย แต่ก็ไม่ได้ปล่อยให้สื่อมวลชนทำงานโดยเสรี รัฐได้เข้าไปกำหนดนโยบายและข้อบังคับสื่อสารมวลชน รวมทั้งการเป็นเจ้าของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้วย ในขณะเดียวกันก็พยายามใช้สื่อมวลชน หลอหลอมประชาชนด้วยการให้ความรู้ที่ต้องการให้รู้ ชี้แจงเหตุผล เพื่อให้คิดไปในทิศทางที่ต้องการควบคุมเนื้อหาข่าวสารบางประเภท และเสนอเนื้อหาไปในแนวทางที่รัฐบาลต้องการ ซึ่งในสภาพสังคมปัจจุบันนี้การจะรักษาอำนาจของรัฐบาลไว้จะต้อง อาศัยเสียงสนับสนุนจากประชาชน สื่อมวลชนโดยเฉพาะโทรทัศน์ซึ่งมีศักยภาพในการ เข้าถึงคนจำนวนมาก จึงใช้เพื่อการระดมพลังมวลชนให้มีความสนับสนุนแก่ผู้ใช้สื่อ โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตการณ์ เช่น ในช่วงที่เกิดจากปฏิวัติรัฐประหารจึงมีการออก อากาศประกาศคณะปฏิวัติสลับกับเพลงปลุกใจให้รักชาติ หรือในสภาวะที่เกิดความ ขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนชั้นนำ สื่อโทรทัศน์ก็ถูกนำมาใช้ตอบโต้และ โจมตีฝ่ายตรงข้าม เป็นต้น ดังนั้นในช่วงวิกฤตการณ์หรือสภาวะที่เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนชั้นนำ ของไทยซึ่งต่างก็มีสื่ออยู่ในครอบครอง สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่โน้มน้าวความคิดเห็น และระดมพลังประชาชนอย่างเด่นชัด แต่ในสภาพการณ์ปกติรายการเหล่านั้นมีอยู่ไม่ มากนัก ซึ่งจากการศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหารายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองแล้ว พบว่า เป็นรายการหนึ่งที่มีบทบาทในการโน้มน้าวชักจูงใจเห็นคล้อยตามค่อนข้างจะ ชัดเจนทีเดียว

ตัวอย่างของเครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการโน้มน้าวใจที่มีประสิทธิภาพคือ

(Klapper 1949 : 308-317)

- 1) การเสนอวิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้บรรลุถึงความต้องการที่มีอยู่แทนความ พยายามที่จะเปลี่ยนและทำให้เกิดความต้องการใหม่ ๆ ขึ้นมา เพราะเป็นเรื่องที่ง่ายกว่า (Canalization)
- 2) การเสนอให้สิ่งตอบแทน (Offering real rewards) ทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น การลดภาษี การให้โบนัส และนามธรรมหรือจิตวิทยา เช่น การเห็นด้วยกับความคิด เห็นของคน ส่วนใหญ่เนื่องจากมีแนวโน้มที่จะเชื่อตามกลุ่มอ้างอิง (reference group) หรือความเชื่อของคนส่วนใหญ่ จากการศึกษาของ ลาซาร์สเฟส (Lazarsfeld),

เบอเรลสัน (Berelson) และโกเดท์ (Gaudet) พบว่า คนจำนวนมากใน Eric Country ลงคะแนนเสียงเลือกประธานาธิบดีตามความคาดหวังว่าใครจะชนะ ไม่ได้มีเหตุผลอื่นเป็นพิเศษ เพราะฉะนั้นการอ้างถึงหรือการแสดงความคิดเห็นและพฤติกรรมของคนจำนวนมากจะ โน้มน้าวใจให้บุคคลเชื่อหรือทำตามไปโดยปริยาย

3) การใช้สื่อมวลชนหรือ โฆษก ซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นผู้ถ่ายทอด (Exploiting the prestige of media and spokesmen) เนื่องจากคุณสมบัติของสื่อมวลชนที่สามารถให้สถานภาพกับบุคคล องค์กร การเคลื่อนไหวทางสังคม และกิจการสาธารณะ ให้เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของประชาชน จากหลักฐานของ วาเกิลส์ (Wagles), บาเรลสัน (Barelson) และแบดชอว์ (Badshaw) พบว่า คนจำนวนมากมีแนวโน้มที่จะยอมรับเอาประเด็นเหตุผลต่าง ๆ จากที่สื่อมวลชนเสนอ และมักจะเปลี่ยนความเชื่อรอง ๆ มาเป็นความเชื่อหลักเมื่อได้รับการตัดสินใจและยืนยันจากสื่อ

4) การใช้สื่อที่เหมาะสม โดยใช้สื่อบุคคลช่วยเสริมสื่อมวลชน เนื่องจากมีความเชื่อว่าการใช้สื่อหลาย ๆ ทางจะประสพผลดีกว่า

5) การเน้นย้ำหรือทำซ้ำ (Repetition) โดยเฉพาะการซ้ำที่มีความแตกต่างกันออกไปบ้าง (Variation) เป็นการกระตุ้นเตือนผู้รับ

6) การใช้หรือให้เหตุผลด้านเดียวจะดีกว่าการให้เหตุผลหลายด้านที่แสดงความเป็นกลาง เว้นเสียแต่ว่าผู้รับสารมีการศึกษาสูงจนสามารถหาเหตุผลอื่นมาโต้แย้งได้

รูปแบบการโน้มน้าวใจที่พบในรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง

1) การใช้ถ้อยคำ คำพูดที่แสดงความหวัง ใฝ่ต่อความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นนักการเมืองหรือรัฐมนตรีจะพูดแสดงความหวัง ใฝ่และความพยายามที่จะช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความเดือนร้อนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ประชาชนเห็นว่ามีความรับผิดชอบ และความเอาจริงในการทำงาน ไม่เพิกเฉยหรือทอดทิ้ง

กร : ก็แค่พูดดีกว่า เพราะถ้าพูดแล้วจะได้ใช้
 นั้นมันน้อย ๆ ลงหน่อย ผมก็ว่าดีนะ แต่พูด
 ในความหมายของผมนี่คือ บังเอิญพูดให้เข้า
 กับเรื่องนี้ แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้

ในการไปควบคุมอะไรได้แง่หนึ่ง และอีกแง่หนึ่ง
เป็นห่วงพี่น้องประชาชนจะเดือดร้อนจากการ
ขึ้นราคาน้ำมันอย่างพรวดพราดดังกล่าว
(สถานการณ์น้ำมัน)

นิยาม : ตามร้านอาหาร เวลาจำหน่าย เราไป
ทดสอบท่อทดสอบแรงดัน ผมก็เป็นห่วงต้องไป
ดูตัวปิดเปิดแก๊ส... เรามีการอบรมพวกรถบรรทุก
มีบัตรใบอนุญาตสื่อมวลชนหรือประชาชนตามขอ
บัตรก็จะเป็นการช่วยกัน
(อุบัติภัย ใกล้ตัว)

2) การใช้คำ สำนวนที่แสดงความเป็นพวกเดียวกัน กลุ่มเดียวกันซึ่งทำให้
ผู้รับสารเกิดความไวเนื้อเชื้อใจ มีน้ำหนักและคล้อยตามมากกว่าการใช้คำพูดที่ห่างเหิน
เหมือนคนละกลุ่ม สังคม เช่น การใช้คำว่า "เรา" แสดงความเป็นพวกเดียวกัน การใช้
คำแทนประชาชนผู้รับว่าพี่น้องประชาชนหรือพี่น้อง และการใช้ประโยคที่แสดงความกลมกลืน

วัฒนา : บอกท่าน ท่านสงสัยอะไร ในฐานะผมเป็น
รัฐมนตรีติดดิน ผมก็จะไปทำให้
(พ.ร.บ. ประกันสังคม กฎหมายแรงงาน)

จำลอง : เพราะฉะนั้นถ้าคุณมาเป็นผู้ว่าฯ อย่างผม
คุณก็ต้องตกที่นั่งเดียวกับผม โชคดีผมเคย
เป็นคนค้าขายหาบเร่มาก่อนเหมือนกัน แต่
ว่าไม่ติดต่อกัน

(การบริหารราชการ กทม.)

3) การแสดงถึงมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐบาลจะกระทำและนโยบายต่าง ๆ ที่รัฐบาล
จะนำไปปฏิบัติอย่างเป็นจริงเป็นจัง เพื่อสนองประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นได้จาก
บทความของอาจารย์สายทิพย์ สุคติพันธ์ ได้สรุปไว้ว่า... ถ้าประชาชนให้ความสนใจอยู่กับ
ถ้อยแถลงที่สวยหรูเหล่านั้นมากกว่าที่จะติดตามว่า ที่จริงแล้วนโยบายเหล่านั้นนำไปปฏิบัติได้
ผลเพียงใด พวกเขาจะรู้สึกว่าคุณเองได้รับความช่วยเหลือ ผลประโยชน์ของเขาได้รับการ
การปกป้องดูแล ดังที่มิได้สรุปไว้ว่า "... ผลที่ได้เป็นขั้นเป็นอันที่ประชาชนได้รับจริง ๆ

นั้น ไม่ได้มีความสำคัญต่อความจงรักภักดีที่ประชาชนมีต่อระบบการเมืองเท่ากับสิ่งที่ประชาชนคิดว่าเขาได้รับ..."

สมชัย : นโยบายของรัฐบาลยังไม่บังคับ แต่ว่า
รัฐบาลอนุญาตให้จัดโครงการนำร่อง
สูงสุดไม่เกินจังหวัดละ 3 โรง จะมีบาง
โรงเรียนทดลอง ดูความไปรอด ตอนนี้อยู่
ไม่บังคับแต่เมื่อกฎหมายเรื่องนี้แก้ไขเสร็จ ยัง
ไม่บังคับทั่วประเทศจะเป็นปี ๆ ไปแต่ละโรง
ผู้ปกครองจะไม่ส่งลูกไม่เป็นไร เพราะยังไม่
บังคับ ส่วนรัฐบาลบรรเทาความเดือนร้อน
ในเรื่องเครื่องแบบ อาหาร และหนังสือเรียน
เหมือน ป.6

(ควรจะบังคับเรียนเกิน ป.6 หรือไม่)

4) การวางกรอบในการตีความให้เรียบร้อย โดยการอธิบายสาเหตุที่มาของ
ปัญหา ผู้รับผิดชอบ การแก้ไขเป็นลำดับขั้นตอน โดยไม่ได้มีการวิเคราะห์เจาะลึกถึงโครงสร้าง
ของปัญหา ซึ่งเท่ากับรัฐบาลวางกรอบให้คิดไปตามนั้นเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายถึงแต่
ข้อดี ประโยชน์ ความจำเป็นที่เกิดขึ้นที่รัฐบาลจะต้องกระทำ การให้เหตุผลด้านเดียว ไม่มี
ความคิดเห็นที่ขัดแย้งหรือแตกต่าง แม้ว่าในบางครั้งผู้ร่วมสนทนาจะมีหลายคน (มากที่สุดถึง
3 คน) แต่ทุกคนในฐานะที่เป็นข้าราชการก็เท่ากับเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของรัฐ เหตุผลจึง
ออกมาแนวเดียวกัน ดังนั้นการให้เหตุผลประกอบกับความหมายที่รัฐบาลกำหนดขึ้นมา
ข้อเสนอ นโยบายและมาตรการต่าง ๆ สำเร็จรูป ซึ่งถ้าฟังแล้วดูจะน่าเชื่อถืออยู่ไม่น้อย
เพราะมีเหตุผลมารองรับสนับสนุนพร้อม เพราะฉะนั้นการชมรายการสนทนาปัญหา
บ้านเมือง โดยไม่ได้รับทราบข่าวสารจากสื่ออื่น ๆ ในเรื่องนั้นเลยก็อาจจะตีความไปตาม
สิ่งที่ได้รับรู้จากทางรายการได้ไม่ยาก

5) การพูดถึงแต่สิ่งที่ดีของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็ผลงานด้านต่าง ๆ ความ
รับผิดชอบ นโยบายที่แสดงถึงความตั้งใจ หรือถึงแม้จะเกิดปัญหาจนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์
ทั่วไป รายการนี้ก็นำเสนอในลักษณะที่ทำให้ผู้รับผิดชอบมาชี้แจง อธิบายให้เห็นว่าเป็นเรื่อง
ไม่ร้ายแรง สามารถแก้ไขได้ลุล่วงแน่นอน ดังที่เคนเนธ ดอลเบียร์ (Kenneth Dolbeare)
ได้ชี้ให้เห็นว่า สถาบันและกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นนี้จะเก็บ เรื่องที่เห็นว่าทำทลายต่อเสถียร
ภาพของรัฐบาลไว้ แต่ถ้าเมื่อไรที่เรื่องนั้นออกสู่สาธารณชน กระบวนการดังกล่าวก็จะทำให้

เรื่องใหญ่กลายเป็นเรื่องเล็กที่ไม่มีความยุ่งยาก หรือปัญหารุนแรง ในขณะเดียวกันรายการนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการประชาสัมพันธ์ของรัฐแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดงาน หน่วยงาน โครงการ นโยบาย กฎหมาย ตลอดจนการพูดถึงผลงานที่แทรกอยู่ในแต่ละตอนเสมอ

6) รูปแบบรายการ ในเรื่องรูปแบบทางรายการก็มีความพยายามปรับปรุง ให้มีความทันสมัยและน่าสนใจมากขึ้น ซึ่งรูปแบบรายการที่ทางคณะผู้จัดทำเสนอนั้นมีหลายส่วนที่เป็นองค์ประกอบให้เกิดความเชื่อและความคล้อยตามว่า รายการนี้เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นในปัญหาต่าง ๆ อย่างเสรี และวิเคราะห์ปัญหาแบบเจาะลึกตามระบอบประชาธิปไตยโดยที่มีสิทธิมีเสียงเต็มที่ คือ

6.1) การใช้ข้อสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นสัญลักษณ์ของรายการ จะเห็นได้จากภาพไตเติ้ลตอนต้นและปิดรายการ รวมทั้งรูปแบบจำลองซึ่งเป็นฉากหลังของเวทีที่ใช้เป็นที่ดำเนินรายการ ซึ่งอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยนั้นก็ป็นสัญลักษณ์ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่รู้จักกันดีและใช้กันแพร่หลาย

6.2) รายการนี้มีการเชิญคนกลุ่มต่าง ๆ เข้าร่วมรายการ และฟังการสนทนาแต่ละครั้ง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ซักถามข้อข้องใจได้

พิธีกร : ในบริเวณห้องส่งนี้มีคนจากอาชีพต่าง ๆ

จากวงการต่าง ๆ และทุกคนมีความ
รู้สึกอยากจะถามท่านหลายคำถาม
หลังจากที่ฟัง ไปแล้ว ... มีทั้งจากคน
ชั้นแท็กซี่ ซึ่งมีปัญหาอย่างหนักจากการ
จรรยา มีทั้งพ่อค้าแม่ค้าจากหาบเร่แผงลอย
และมีนักศึกษา วงการสื่อมวลชนด้วย ใคร
จะถามเป็นคนแรกคะ...

(การบริหารราชการ กทม.)

พิธีกร : รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง มีคนสนใจ
เข้าชม อาจจะต้องถามเชิญครับ ใครจะ
ถามแนะนำตัว...

(รถไฟกับการแก้ไขปัญหา)

พิธีกร : ...วันนี้ผู้สนใจร่วมรายการกับเราคืนวันนี้
คงมีคำถามที่น่าสนใจ เชิญครับ...
(มุลนิธิจุฬารักษ์)

ตัวอย่างเหล่านี้เป็นการแสดงความหลากหลายของกลุ่มคนที่มาเข้าฟัง เสมือนเป็น
ตัวแทนของประชาชนที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วม จากรูปแบบการนำเสนอในลักษณะนี้จึงดูจะเป็น
การให้คนฟังซึ่งอยู่ในห้องส่งและทางบ้านมีส่วนร่วมแสดงถึงการรับฟังปัญหาจากประชาชน เป็น
คุณลักษณะหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยที่ผู้ปกครองจะต้องยอมรับและฟังมติมหาชน

พิธีกร : ...เมื่อตะกี้ได้รับ โทรศัพท์มา ท่านผู้ชม
ทางบ้านโทรมาบอกว่า บางคนบอกว่า
เค้าไม่ต้องไปเกณฑ์ทหารก็ได้ เค้าสามารถ
หาใบผ่านการเกณฑ์มาแสดงได้ เรื่องนี้คงจะ
เป็นเรื่องจริง ท่านเจ้ากรรมฯ พอจะชี้แจงให้
ผู้โทรศัพท์ได้มั๊ยครับว่าข้อเท็จจริงเรื่องนี้เป็นอย่างไร...
(ทหารเกณฑ์ การเกณฑ์ทหาร)

แต่ในความเป็นจริงแล้วจะพบว่าจากขั้นตอนและกระบวนการผลิตรายการทั้งหมดนั้น
เป็นข้อจำกัดที่ทำให้รูปแบบที่ปรากฏนั้นเป็นสิ่งที่ฉาบฉวย และไม่ได้ดำเนินอย่างตรงไปตรงมา
ไม่มีสิ่งใดเคลือบแฝง เนื่องจากในส่วนของ การซักถามของผู้ชมในห้องส่งที่บันทึกเทปนั้น ไม่ได้
ทำโดยเสรีเต็มที่ ไม่ใช่ใครต้องการจะถามคำถามใดก็ได้ เพราะจะมีการเตรียมล่วงหน้า
โดยผู้จัดและผู้ที่เกี่ยวข้องจะถามผู้เข้าชมว่า "ใคร" จะถาม และถามเกี่ยวกับ "อะไร" ก่อน
การบันทึกเทปเพื่อให้วิทยากรได้เตรียมคำตอบให้เรียบร้อย ซึ่งถ้าสังเกตจะเห็นว่า ในแต่ละครั้ง
การสนทนาจะดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ไม่ได้คิดขัด วิทยากรตอบคำถามได้คล่องแคล่ว และคำถาม
บางส่วนที่ทางผู้จัด โดยเฉพาะฝ่ายเลขานุการซึ่งจะไปดูแลการบันทึกเทปทุกครั้ง เห็นว่าล่อแหลม
และ "ไม่สมควร" ออกอากาศก็จะถูกระงับก่อนการบันทึกเทป หรือถ้าบันทึกเทปไปแล้วก็จะ
ถูกตัดต่อให้หายไปโดยไม่มีซาก นอกจากนี้ในแต่ละครั้งก็จะมีคำถามบางส่วนที่ทางผู้จัดฯ
จะตั้งคำถามไว้ให้เสรีจเรียบร้อยโดยที่ผู้เข้าชมไม่ต้องทำอะไร นอกจากอ่านคำถามใน
กระดาษที่เตรียมไว้เมื่อผู้ดำเนินรายการเรียกให้ถามได้

ในส่วนของผู้ชมทางบ้านที่โทรศัพท์เข้ามาถามในรายการนั้น แทบจะเกิดขึ้น
ไม่ได้เลย เนื่องจากรายการนี้ไม่ใช่รายการสด แต่เป็นการบันทึกเทปล่วงหน้าก่อนออก
อากาศประมาณ 3 วัน เพราะฉะนั้นผู้ชมไม่มีทางรู้ล่วงหน้าว่าอาทิตย์นี้จะเกี่ยวกับเรื่อง

อะไร ดังนั้นการโทรศัพท์เข้ามาในรายการจึงน่าจะเป็นเพียงคำถามเตรียมขึ้นมา เพื่อให้เห็นว่าผู้ชมให้ความสนใจและรายการนี้ก็เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

ด้วยเหตุนี้การเปิดโอกาสให้ซักถาม และมีส่วนร่วมในรายการนี้ในความเป็นจริง แล้วจึงเป็นความพยายามควบคุมข้อมูลข่าวสารของผู้มีอำนาจที่แอบแฝงมากับรูปแบบประชาธิปไตยที่พยายามจะโน้มน้าวใจให้ดูว่าเป็นเช่นนั้น

4. การเผยแพร่และปลูกฝังอุดมการณ์ (Propagation) เพื่อความชอบธรรมในการปกครอง

ในสังคมแบบโบราณดั้งเดิม ผู้ใดที่มีกำลังและแข็งแกร่งมากที่สุดก็จะเป็นหัวหน้าปกครองผู้ที่อ่อนแอกว่า โดยการใช้กำลังบังคับควบคุมให้ประชาชนยอมรับ ในกฎเกณฑ์ที่ตนตั้งขึ้นมา การใช้กำลังเป็นปัจจัยหลักที่จะนำมาซึ่งอำนาจและอิทธิพลและความสามารถ ในอีกหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นผู้ปกครองในอดีตจึงต้องอาศัยอาวุธและกองทัพเป็นกลไกหลักในการแสวงหาไว้ซึ่งสถานภาพของตนเอง สงครามประหัตประหารเพื่อแย่งชิงอำนาจในอดีตจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเป็นเรื่องที่จะนำมาซึ่งผลประโยชน์มากมาย อย่างไรก็ตามในสังคมยุคใหม่ที่พัฒนาการปกครองจากระบอบอำนาจนิยมมาเป็นเสรีนิยมนั้น สงครามหรือการใช้กำลังเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการเห็นชอบที่ถูกต้องตามทวนองคลองธรรมอีกต่อไป เพราะก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างมหาศาลต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ โดยเฉพาะในประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยผู้ที่มีอำนาจหรือผู้ปกครองนั้นมาจากการเลือกตั้งของประชาชน เป็นตัวแทนของมวลชนทั่วประเทศ เสี่ยงจากประชาชนจึงเป็นตัวบ่งชี้ว่ารัฐบาลนั้น ได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากมหาชนหรือไม่เพียงใด ซึ่งความชอบธรรมนี้จะคงอยู่ถ้าระบบการเมืองสามารถจัดสรรผลประโยชน์แสดงให้มหาชนเห็นว่า ระบบที่เป็นอยู่ดีที่สุดในสิ่งที่ทำได้โดยการควบคุมการสื่อสารให้นำเสนอข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ในลักษณะที่ส่งเสริมภาพพจน์ของรัฐบาลเพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนเห็นระบบอื่นดีกว่าและให้ความสนับสนุน รวมทั้งการสร้างอุดมการณ์หรือค่านิยมหลักเข้าขึ้นมาถ่ายทอดทางสถาบันหรือกลไกต่าง ๆ ให้ประชาชนเพื่อสืบทอดและคงไว้ซึ่งระบบเดิม โดยกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดนี้ไม่ใช่เพียงแต่การสร้างจิตสำนึกปลอมเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการปฏิบัติในระดับอุดมการณ์ เพื่อรักษาอำนาจและฐานของผู้ปกครอง เป็นการผนวกรวมผลประโยชน์และความคาดหวังของประชาชนให้อยู่ในขอบข่ายของอุดมการณ์หลักของสังคมที่ว่าด้วยผลประโยชน์แห่งชาติ ซึ่งก็คือผลประโยชน์ของชนชั้นนำในที่สุด เพื่อให้เกิดความยินยอมพร้อมใจและสนับสนุนจากผู้ถูกปกครองเป็นการจัดระบบวิถีคิด โลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม และการให้ความหมายที่สอดคล้องและเอื้ออำนวยต่อระบบ

อาจกล่าวโดยสรุปว่า ความชอบธรรมในการปกครองเป็นเรื่องของความเชื่อหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ และการใช้อำนาจในการปกครอง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ในการปกครองของฝ่ายปกครองหรือฝ่ายเจ้าหน้าที่บ้านเมือง และขึ้นอยู่กับที่ยอมรับหรือการมีความเชื่อฟังในข้ออ้างอันนั้นของฝ่ายผู้ถูกปกครอง โดยไม่จำกัดว่าจะอยู่ในการปกครองแบบใด เช่น ระบบกษัตริย์ ระบบเผด็จการหรือระบบประชาธิปไตย การปกครองแต่ละแบบจะมีหลักแห่งความชอบธรรมในการปกครองของตนเอง โดยเฉพาะความชอบธรรมในการปกครองจะมีได้ก็ต่อเมื่อ เกิดความเชื่อมั่นร่วมกันในเรื่องสิทธิอันชอบธรรมที่จะปกครองหากสังคมใดมีการแตกแยกเกี่ยวกับเรื่องนี้ จะมีความชอบธรรมขึ้นมาไม่ได้ (Dahl 1963 : 237)

รัฐบาลในทุกสังคมย่อมต้องการที่จะให้คนเชื่อว่า การปกครองของตนมีความชอบธรรม อย่างน้อยที่สุดก็ต้องพยายามให้การอยู่ในฐานะรัฐบาลของตนได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปอย่างแท้จริง (Sternberger 1968 : 64) ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองระบบใด ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการขัดแย้งบรรดาผู้นำทางการเมืองย่อมต้องการให้การตัดสินใจตกลงใจของตนได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวางมิใช่ยอมรับเพราะกลัวความรุนแรง กลัวการลงโทษ หรือกลัวการใช้อำนาจบังคับแต่อย่างเดียว เนื่องจากสิ่งหลังนี้ต้องลงทุนสูง ไม่คุ้มกันนัก บุคคลเหล่านั้นจึงต้องการให้มีคนยอมรับ เพราะเชื่อว่าเป็นการถูกต้องและเหมาะสมที่จะยอมรับการกระทำของพวกมีอำนาจเหล่านั้นด้วย

หากในระบบการเมืองหนึ่ง ๆ มีสมาชิกส่วนใหญ่ให้การยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าการปกครองมีความชอบธรรม มีการยอมรับในตัวผู้นำและนโยบายของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองย่อมเป็นการง่ายต่อการที่จะให้มีการปฏิบัติตามนโยบายนั้น ๆ และไม่ต้องลงทุนมากนัก แต่ถ้าความชอบธรรมในการใช้อำนาจหน้าที่สำหรับการกระทำดังกล่าวขาดไป บรรดาผู้มีอำนาจทั้งหลายจะต้องอาศัยสิ่งอื่น ๆ มากขึ้น เช่น เงิน กำลังตำรวจ การให้อภิสิทธิ์ การใช้อาวุธ และการให้ฐานะตำแหน่ง (Dahl : 31-32)

อาจกล่าวได้ว่า การมีความชอบธรรมในการปกครอง มีส่วนให้เห็นว่าการกระทำของฝ่ายปกครองมีความถูกต้อง และเกิดความสงบเรียบร้อยภายในสังคมขึ้น การปกครองที่ชอบธรรมย่อมมีผลทำให้พลเมืองมีความสำนึกในหน้าที่ของตน ว่าควรเชื่อฟังผู้มีอำนาจหน้าที่และปฏิบัติตามข้อบัญญัติหรือคำสั่งของฝ่ายนั้นด้วยดี การมีความเชื่อในเรื่องความชอบธรรมในการปกครองจึงมีผลดีในทางสนับสนุนรัฐบาล ในขณะเดียวกัน การกระทำที่ถูกต้องก็ช่วยทำให้ฝ่ายปกครองมีความชอบธรรมในการปกครองขึ้นมา ความสามารถของ

รัฐบาลในการบรรลุเป้าหมายของสังคม เช่น การให้สวัสดิการแก่ประชาชน การสร้าง
ความเจริญทางเศรษฐกิจ การก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยแก่สังคม และการรักษา
เอกราชของประเทศไว้ได้ นับว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้ฝ่ายนั้นอ้างสิทธิในการปกครองได้เช่นกัน
(ทินพันธุ์ นาคะตะ ต.ค. 2518 - ม.ค. 2519 : 4)

ความชอบธรรมในการปกครองขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัยด้วยกันคือ (ทินพันธุ์ นาคะตะ : 14-15)

ในประการแรก ระบบการเมืองหนึ่ง ๆ จะดำรงอยู่ได้จะต้องมีอุดมการณ์ทางการเมือง
เมืองส่งเสริมความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ระบบการเมืองนั้น ๆ คือก่อให้เกิดความ
เชื่อในความชอบธรรมของระบบการเมือง กับของตัวเจ้าหน้าที่ อุดมการณ์ทางการเมือง
ดังกล่าวประกอบด้วยระบบความเชื่อ หรือค่านิยม ที่เป็นสิ่งกำหนดหลักการเกี่ยวกับเป้าหมาย
การจัดและขอบเขตของกิจกรรม หรือการใช้อำนาจทางการเมือง การยอมรับระบบการ
ปกครองกับการเชื่อฟังเจ้าหน้าที่จะขึ้นอยู่กับสิ่งดังกล่าว เพราะในปัจจุบัน การมีความเชื่อ
เกี่ยวกับแนวความคิดในเรื่องสัญญาสังคม ระบอบเทวสิทธิ ความรับผิดชอบของคนชั้นสูง และ
การเป็นตัวแทนแต่ในนาม ได้รับการสนับสนุนน้อยเต็มที

ในประการที่สอง ความมั่นคงของระบบการเมือง ย่อมขึ้นอยู่กับความเชื่อถือ
ความชอบธรรมของโครงสร้างและปะตัสถานของระบบการเมือง กับของโครงสร้างและ
ปะตัสถานเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของตัวเจ้าหน้าที่ ส่วนตัวอย่างอื่น ๆ ของการใช้ความพยายามใน
การสร้างให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมืองรูปนี้มี อาทิ การมีพิธีรับ
ตำแหน่ง การเน้นว่ามีรัฐธรรมนูญสำหรับการปกครองรวมทั้งการเตือนให้มีการเคารพกฎหมาย
และประเพณีเป็นต้น ในประการที่สาม จะต้องมียอมรับในความเหมาะสมของแต่ละ
ตำแหน่งในระบบการเมืองกับความเชื่อถือในคุณสมบัติส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ด้วย แต่ถ้า
มีความเชื่อถือในสิ่งเหล่านั้นมากเกินไปบางทีก็อาจมีผลทำให้อยู่ตำแหน่งละเมิดปะตัสถาน
ระเบียบปฏิบัติและการจัดระเบียบเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบการเมืองได้เหมือนกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพราะฉะนั้นการก่อให้เกิดความรู้สึกว่ามีความชอบธรรมในการปกครอง จึงน่าจะเป็นปัจจัยที่ได้ผลที่ทำให้รัฐบาลและการกระทำของเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองได้รับการสนับสนุน เพราะโดยทั่วไปแล้ว คนเราอาจเต็มใจเชื่อฟังและทำตามความต้องการของรัฐบาล เช่น เคารพกฎหมาย สนับสนุนนโยบายหรือเต็มใจเสียภาษีด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน แต่การสนับสนุนที่แน่นอนที่สุดจะเกิดจากการมีความเชื่อที่ว่าเป็นการดี เหมาะสม หรือถูกต้อง ที่จะยอมรับและเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองกับปฏิบัติตามคำสั่งหรือความต้องการของรัฐบาล ถึงแม้บางครั้งจะเห็นว่าตนได้รับความเสียหายหรือเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองบกพร่องไปบ้างก็ตาม ทั้งนี้เพราะเห็นหรือยอมรับว่า ตรงกับความรู้สึกในเรื่องความถูกต้องเหมาะสมหรือค่านิยมของตน สำหรับประเทศไทย ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงคณะผู้ปกครองอยู่เสมอ ๆ นั้น จะเห็นได้ว่าผู้บริหารทุกชุดต่างก็อ้างความชอบธรรมในลักษณะต่าง ๆ กัน โดยในปัจจุบัน รัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเป็นครั้งแรกก็ได้อ้างความชอบธรรมของกลุ่ม โดยการอิงกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเผยแพร่ถ่ายทอดอุดมการณ์ในลักษณะนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าการกระทำของกลุ่มถูกต้องและสมควรสนับสนุน

สื่อมวลชนซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งในหลาย ๆ สถาบันทางสังคมที่เป็นกลไกทางอุดมการณ์ของชนชั้นนำ ในอุดมคตินั้น สื่อมวลชนจะเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐ และสามารถเสนอข่าวสารและความคิดเห็นของทุกฝ่ายได้โดยเสรี แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะสถาบันสื่อมวลชนมักจะถูกผูกขาดหรือตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคนกลุ่มเดียวที่มีอำนาจ และอยู่ในลักษณะที่ว่าสื่อมวลชนเป็นของคนกลุ่มใดก็รับใช้คนกลุ่มนั้น

เพราะฉะนั้นสื่อมวลชนไทยเป็นของรัฐก็มีแนวโน้มที่จะนำเสนอรายการเพื่อสร้างความนิยมต่อรัฐบาลและย่ำค่านิยมหลักของสังคม โดยเฉพาะรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ซึ่งจัดทำโดยกองทัพบก หนึ่งในกลไกของรัฐ ดังนั้นรายการนี้จึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์หลักของชนชั้นนำที่เป็นเจ้าของสื่อเพื่อรักษาความชอบธรรมของกลุ่มไว้ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งก็คือ อุดมการณ์รัฐไทยนั่นเอง

อุดมการณ์รัฐไทย หมายความว่า การคงอยู่ของ 3 สถาบันหลักของประเทศไทย คือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ด้วยการนำเสนอเรื่องราวของทั้ง 3 สถาบันอย่างสม่ำเสมอตลอดมา ซึ่งทั้ง 3 สถาบันนี้เป็นที่ยึดมั่นและศรัทธาของประชาชนทั้งประเทศ โดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนา

ก. **สถาบันชาติ** คือ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และมีกลไกการผลิตแบบเสรีนิยม อุดมการณ์ประชาธิปไตย มีการเน้นและย้ำเตือนในฐานะเป็นรูปแบบการปกครอง

ที่ยึดถือและเป็นภาพพจน์ของรัฐบาลชุดนี้ที่มาจากกาเลือกตั้งทั้งหมด

กร : ผมอยากจะเรียนตรงนี้ว่า เราเดินมาใน
ระบอบประชาธิปไตยที่รัฐบาลค่อนข้างเปิด
คือใครมีอะไรก็คุยกันได้ ผมคิดว่าสิ่งที่สำคัญ
กว่าคือทำอะไรจึงจะทำให้ประชาชนเข้าใจ
และยอมรับในเหตุผล

(สถานการณ์น้ำมัน)

กร : ผมอยากจะให้ความเห็นอย่างนี้ ในประเด็นที่
อาจารย์และคุณสุทธิชัยพูด สิ่งเหล่านี้คือความ
น่ารักของรัฐบาลประชาธิปไตย คือ การที่คน
กลุ่มหนึ่งเรียกตัวเองว่า ครม. ตัดสินใจใช้
สูตรอย่างนี้ เพราะคิดว่าต้องออกมาตามมติ
ครม. อย่างเดียวเราไม่ใช่จะเป็นอย่างนั้น
ในสังคมประชาธิปไตย เสี่ยงสะท้อนจาก
ประชาชนทั้งประเทศเป็นสิ่งที่เราต้องการฟัง
ตลอดเวลา ไม่ใช่เฉพาะ 45 คน มาครอบ 55
ล้านคน ตรงนั้นไม่ใช่เจตนาผมเลย

(สถานการณ์น้ำมัน)

ฉลอง : นโยบายของรัฐบาลที่มอบให้กระทรวงมหาดไทย
และกระทรวงมหาดไทยมอบให้กรมการปกครอง
มีอันหนึ่งก็คือ การขยายฐานประชาธิปไตยสู่ปวงชน
การจะให้กาเลือกตั้งเป็นไปอย่างเรียบร้อย บริสุทธิ์
ยุติธรรม ไม่มีการซื้อเสียง ขายเสียงกัน เป็นการ
เลือกตั้งที่ชอบ เป็นสิ่งหนึ่งที่เรากำลังดำเนินการอยู่
(การบริหารท้องถิ่นโดยประชาชน)

แนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจแบบเสรี ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่มีการย้ำเตือนให้เห็นถึง
ประโยชน์และความสำคัญของระบบเศรษฐกิจลักษณะนี้

สุบิน : ระบบนั้น หมายความว่า เรามีการควบคุมการผลิต

บอกราคาจำหน่าย และไม่มีการแข่งขัน ผมเชื่อว่าระบบนี้ทุกคนก็ยอมรับว่าไม่ประสบความสำเร็จ ถ้าคู่มือเล่มแล้วน่าจะดี ไม่มีปัญหา ตัวอย่าง...สมมติเราบอกเกษตรกรว่าปลูกกระเทียมซึ่งมีมากเกินไปความต้องการให้ปลูกพอดี โดยบอกให้ปลูกน้อยลง บอกให้เชียงใหม่ปลูกได้ ศรีสะเกษปลูกไม่ได้ ซึ่งเราทำอย่างนั้นไม่ได้ เพราะเป็นประชาธิปไตยและเศรษฐกิจแบบเสรี แต่ถ้าทำอย่างนั้นได้ก็จะไม่เกิดการพอดี ๆ ไม่มีปัญหา อันนั้นก็ใช่อีกระบบหนึ่ง แต่ถ้าทำอย่างนั้นไปอย่างที่เราบ้านเราและยุโรปตะวันออกก็เช่นกัน เมื่อควบคุมการผลิตแบบการผลิต การกระจายพอดี คนชักสบาย ผลิตก็ได้ ไม่ผลิตก็ได้ การผลิตไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการแข่งขัน เข้าขามเย็นขามเพราะฉะนั้นเศรษฐกิจของเค้าถึงเป็นแบบนี้ เป็นบทเรียนเราอยู่ในระบบเศรษฐกิจเสรีกำลังขยายตัว ทุกคนในโลกกำลังจ้องมองไทยว่าเราเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจดีที่สุดในขณะนี้เพราะเราได้ยึดนโยบายเศรษฐกิจเสรี...

(ปัญหาสินค้าราคาแพง)

- อมเรศ : ถ้าน้ำมันขึ้น 2 เท่าก็พูดกันใหม่ ถ้าวอลก็พูดกันใหม่ การแข่งขันลดลงไปเองกลไกตลาดเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค
- สมเกียรติ : ดูเป็นปรัชญาคุณอมเรศ กลไกตลาด การค้าเสรี
- อมเรศ : คงเป็นทั่วโลก โลกตะวันออก รัสเซีย จีนแดงก็ยอมรับ กลไกตลาดและการแข่งขันเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค

(สินค้าราคาแพง)

ข. **สถาบันศาสนา** รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองในยุคใหม่มีรายการบางตอนที่เกี่ยวกับสถาบันสงฆ์ ทั้งที่เป็นรายการให้ข้อคิดและรายการที่มีขึ้นเพื่อชี้แจงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการผิดวินัยสงฆ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถาบันสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของพุทธศาสนานั้นเป็นที่พึ่งและยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชน เมื่อมีปัญหาที่ทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาต่อศาสนา จึงได้มีการออกมาชี้แจงเพื่อมิให้ภาพพจน์ของพุทธศาสนาตกต่ำไปกว่านี้ (จะช่วยกันทำนุบำรุงศาสนาอย่างไรให้เจริญ) คือไม่ได้ชี้ว่าฝ่ายใดผิดหรือถูก โดยการใช้เหตุผลแสดงความเป็นไปได้ทั้ง 2

ทาง ต้องรอให้พิจารณาตามกระบวนการขั้นตอนของสงฆ์ก่อน จึงจะตัดสินใจเข้าได้ ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการไปบันทึกเทปที่สวนโมกข์ และอาราธนาท่านพุทธทาสซึ่งเป็นพระปฏิบัติที่พุทธศาสนิกชนและชาวต่างประเทศนับถือกันมากมาเทศนาสั่งสอนในรายการในตอน "ธรรมะจากท่านพุทธทาส" ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาไม่ได้มีหมองหรือเสื่อมเสียอย่างที่เกิดขึ้นเป็นกรณีเดียว ไม่ใช่เป็นทั้งสถาบันพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน ยังมีอีกมากตัวอย่างข้อความที่แสดง

ความจำเป็นที่ต้องมีสถาบันศาสนาและประ โยชน์ของธรรมะ

พิธีกร : รายการสนทนาฯ วันนี้ผู้สื่งจะเข้ากับสถานการณ์ และเหมาะสมกับสถานการณ์เป็นอย่างยิ่ง โดยที่ในปัจจุบันประชาชนที่ติ พุทธศาสนิกชนก็ตั้งใจและเอาใจใส่เรื่องสถาบันศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ ผมมั่นใจว่าความเป็นชาติไทย อันประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 3 ประกอบด้วยชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จะยืนยงคงอยู่ตลอดไป และถ้าหากปราศจากสถาบันทั้ง 3 นี้ ผมก็มั่นใจได้ว่าความเป็นไทย ความชาติไทยคงอยู่ไม่ได้

(จะท่านบูรุงพุทธศาสนาอย่างไรให้เจริญ)

ท่านพุทธทาส : มันก็เพิ่มการสอนธรรมะมากขึ้น เพราะอาตมาก็ตั้งใจจะทำอย่างนั้นที่เรียกว่า "พุทธทาส" หมายความว่า ท่านงานสนองพระพุทธประสงค์ซึ่งปรากฏตามคำที่ท่านตรัสเองว่า ... ตถาคตเกิดขึ้นมาในโลกเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลก เทวดา มนุษย์ พราหมณ์ สมณะ ถ้าคนเหล่านั้นยังไม่รู้ธรรมะเอาตัวรอดได้ ตถาคตยังไม่ปรินิพพาน คริสต์แก่มาซึ่งมาทูลให้ปรินิพพาน อาตมาก็สนองพุทธประสงค์ จึงเรียกตัวเองว่าพุทธทาสซึ่งจะให้ธรรมะปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งเทวดา และมนุษย์... ธรรมะสำหรับทุกคน เหมาะสมสำหรับทุกคน ไม่มีปัญหาเรื่องชาติ ศาสนา ถ้าเป็นมนุษย์ต้องการธรรมะทั้งนั้น

(ธรรมะจากพุทธทาส)

ค. สถาบันกษัตริย์ เป็นสถาบันหนึ่งที่อยู่คู่กับประเทศไทยมาช้านาน และเป็นที่เคารพเทิดทูนประชาชนเสมอมา ซึ่งสถาบันนี้อาจจะถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทย

ประการหนึ่ง และรายการนี้ก็ให้ความสำคัญกับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องเสมอมา ไม่ว่าจะเป็นการเทิดพระเกียรติถวายพระพรเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา (ตอนเฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคม) การเทิดพระเกียรติโดยการจัดงานหรือ โครงการต่าง ๆ ขึ้นในวโรกาสพิเศษ (ตอน โครงการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ ตอนสมเด็จพระนเรศวรมหาราช) รวมทั้งการเทิดพระเกียรติจากผลงานที่ได้ทรงกระทำ (ตอน มุลินิจจุฬารามณ์และบ้านวลัยรักษ์)

สำหรับเรื่องราวหรือเนื้อหาที่นำเสนอนั้นก็จะเป็นการเล่าถึง พระปรีชาสามารถ พระจริยวัตรที่เมื่อฟังแล้วทำให้รู้สึกถึงความผูกพันที่มีต่อสถาบันนี้มากขึ้น และยังส่งผลให้เกิดความรู้สึกที่ดี ยอมรับและสนับสนุนโครงการ หน่วยงาน และการจัดงานที่อาศัยสถาบันกษัตริย์เป็นสัญลักษณ์ตามมาด้วย

ชงทอง : สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬารามณ์ฯ ได้กระทำสิ่งที่มีคุณค่าแก่ชาวโลกขึ้นแล้ว โดยเฉพาะพี่น้องชาวไทย... โปรดให้อือเหมือนมนุษย์เป็นสมบัติของชาติ เราช่วยคนละไม้คนละมือ เพื่อให้บรรลุถึงเจตนารมณ์ให้จงได้...

(มุลินิจจุฬารามณ์)

นอกจากนี้อุดมการณ์รัฐไทยที่ต้องการให้สถาบันทั้ง 3 ยังคงอยู่ ซึ่งเป็นอุดมการณ์พื้นฐานแล้ว เรายังพบอุดมการณ์หรือแนวความคิดที่แฝงมาในข้อความที่สนทนากัน ในรายการในลักษณะต่าง ๆ เป็นการให้ความชอบธรรมแก่รัฐบาล โดยการย้ำถึงผลประโยชน์แห่งชาติ และเจตจำนงที่ดีของฝ่ายผู้ปกครอง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นถ้อยคำที่ซักจูงใจให้เห็นคล้อยตามและรับเป็นอุดมการณ์หรือค่านิยมในการปฏิบัติคือ การเห็นชอบกับการกระทำของรัฐได้เช่นกัน

กร : อย่าไปคิดในแง่เลวร้ายเลย มันทำให้เกิดความทุกข์ เราคิดในแง่ดีไว้ และร่วมจิตร่วมใจทำสิ่งที่ดีที่สุดเกิดแก่ประเทศของเรา

(สถานการณ์บ้าน)

บวรศักดิ์ : ความพยายามของราชการในการให้บริการแก่ประชาชนเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในความจำเป็นรับค่าน้อย่างนี้ เป็นสิ่งที่เราต้อง

ช่วยกันและเป็นหน้าที่ของพลเมืองทั้งประชาชน
ข้าราชการ ซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศ
เหมือนกันดำเนินการร่วมมือกันเพื่อให้เกิด
ผลประโยชน์สูงสุดของรัฐ...

(รัฐกับประชาชนกับการบริการของรัฐ)

ประมวล : ผมคิดว่าปัญหาเรื่องดอกเบี้ยที่จะให้ในเรื่อง
ของพันธบัตร คงต้องพิจารณากันอีกครั้ง รัฐ
ไม่เอาเปรียบประชาชนแน่

(การแก้ไขปัญหาการเงินของประเทศ)

ชาติชาย : เรื่องอาหาร เราให้เอกชนรับไปทำทุกสาย
ทุกขบวน ตอนแรกให้ประมูลราคาสูงก็ให้เค้าไป
ปรากฏว่าไปตั้งราคาสูง ก็เลยเปลี่ยนแปลงใหม่
ไม่เห็นผลประโยชน์เห็นให้คนใช้บริการได้รับ
ประทานอาหารที่ถูกต้องอนามัยและคุณภาพดี

(การรถไฟกับการแก้ปัญหา)

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐบาลพยายามที่จะ เน้นย้ำอุดมการณ์โดยสอดคล้องมากกับ
เนื้อหาอยู่ตลอดเวลาเพื่อวางกรอบในการตีความของประชาชนให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ
นั่นคือการยอมรับและสนับสนุนการกระทำของรัฐบาล ซึ่งจะทำให้การปกครองเป็นไปได้ง่าย
ขึ้นและรัฐบาลมีเสถียรภาพ ความมั่นคง และความชอบธรรมในการบริหารประเทศ โดย
อุดมการณ์ที่สอดคล้องมากกับเนื้อหาอันเป็นสิ่งทีประชาชนมีความ โน้มเอียงที่จะยึดถืออยู่แล้ว
หรือ เป็นสิ่งที่ เป็นหลักยึดที่ประชาชนชนให้ความเคารพแลยึดมั่นเป็นการซ้ำ ดอกย้ำ อ้างอิง
สิ่งเดิมที่มีอยู่เพื่ออธิบายการกระทำต่าง ๆ ของฝ่ายผู้นำว่าถูกต้องและเป็นไปด้วยดี

5. การกำหนดหัวข้อเรื่องพิจารณา (Agenda-Setting) หรือการควบคุมสังคม (Social Control)

รายการสนทนากับบ้านเมืองเป็นรายการที่หยิบยกเอาเรื่องราวที่เป็นประเด็น
ปัญหาต่าง ๆ ในขณะนั้นมาอภิปราย ชี้แจงข้อข้องใจ ซึ่งในหลายประเด็นเป็นปัญหาที่ถูกมอง
ข้าม หรือละเลย เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ได้อยู่ในชีวิตประจำวัน หรือเกี่ยวข้องกับ

การดำรงชีวิต ดังนั้นการเปิดรับรายการนี้ในหลาย ๆ ตอนจึงน่าที่จะเป็นการกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความสนใจใคร่รู้และตระหนักในความสำคัญ ตลอดจนผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ผู้จัดทำรายการหรืออีกนัยหนึ่งคณะกรรมการจัดรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ซึ่งถึงแม้จะมีใช้สื่อมวลชน โดยอาชีพแต่เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจเลือกและกำหนดเรื่องราวที่จะนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนาจึงน่าที่จะมีบทบาทสำคัญ ในฐานะเป็นผู้กำหนดหัวข้อ เรื่องพิจารณา หรือจัดระเบียบวาระรายการที่จะออกอากาศในแต่ละครั้ง ให้ผู้ชมได้พิจารณา หรือจัดระเบียบวาระรายการที่จะออกอากาศในแต่ละครั้ง ให้ผู้ชมได้พิจารณาถึงประเด็นปัญหานั้นมากขึ้น

จากแนวความคิดในเรื่องการกำหนดหัวข้อ เรื่องพิจารณา แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสำคัญของเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะเหตุการณ์บ้านเมือง ซึ่งรัฐบาลสามารถอาศัยสื่อมวลชนให้พูดถึง เขียนถึงเรื่องนั้น ๆ หรือละเลยบางเรื่องไป เพื่อมิให้สาธารณชนสนใจก็ได้เช่นกัน สำหรับรายการที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ แม้ว่าจะเป็น การหยิบยกเอาประเด็นปัญหาต่าง ๆ มาสนทนาจนดูคล้ายกับเป็นรายการหนึ่งที่มีบทบาทในการกำหนดหัวข้อ เรื่องพิจารณาให้ประชาชน แต่แท้ที่จริงแล้วจากเนื้อหาของรายการ โดยส่วนรวมพบว่า เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่รัฐใช้เพื่อให้ตระหนักถึงเรื่องราวต่าง ๆ ไปในทิศทางที่เอื้อต่อการบริหารประเทศไม่ว่าจะเป็นการชี้แจง อธิบายถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นที่สนใจและจับตามองของประชาชน รวมทั้งเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์และปรากฏในสื่อมวลชน ประเภทที่รัฐไม่ได้เป็นเจ้าของอย่างต่อเนื่องและครึกโครม อาทิเช่น

สุทธิชัย : ...จากข่าวคราวบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติที่
ฉะเชิงเทราบ้าง ที่ปราจีนบุรีบ้างข่าวคราว
วันสองวันกัมที่ชลบุรีบ้าง ตั้งแต่มีข่าวมารู้สึก
จะเป็นวันที่ 22 มกราคม วันนี้ 10 กว่าวัน
นอนหลับสบายดีหรือครับ

(ปัญหาและการแก้ไขการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า)

พระราชธรรมนิเทศ : ประเด็นสำคัญ เรื่องที่อาจารย์ถาม
ก็คิดว่าตัวอย่างที่เป็นข่าวในเวลานี้
น่าจะชัดเจนและมีกรณีเรียกร้องใน
ลักษณะของศาล ซึ่งชาวพุทธเองควร
ทำความเข้าใจไว้ก่อน

(จะท่านบวรวงพุทธศาสนาอย่างไรให้เจริญ)

จะเห็นได้ว่ารายการนี้มีได้หยิบยกปัญหาขึ้น ๆ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญ แต่หยิบยกขึ้นมาเพื่อชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบ ไม่ให้ข่าวที่ออกมากระพือไปไกลกว่านี้ เพราะประเด็นปัญหาแต่ละประเด็นล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนและมีผลกระทบต่อความมั่นคง และเสถียรภาพของรัฐบาลแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการขึ้นราคาน้ำมัน การขึ้นราคาสินค้า อุบัติเหตุร้ายแรง ป่าไม้ถูกทำลาย หรือสถาบันสงฆ์ต้องมัวหมองเพราะการทำผิดวินัยของพระบางรูป เป็นต้น รายการที่น่าเสนอออกมาจึงมีลักษณะของการแก้ตัว การชี้แจง การอธิบายยกเหตุผล นานาชนิดตลอดจนการเสนอวิธีการ มาตรการในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อมิให้ประชาชนเกิดความตื่นตระหนก และยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นการควบคุมสังคมให้อยู่ในกรอบ ในระเบียบที่ต้องการซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการปกครองอย่างมีเสถียรภาพ

กร : ผมก็แค่รัฐมนตรีหาเงว ก็ไม่ทราบว่ามีน้ำหนักแค่ไหน
ในข้อเสนอดังกล่าว แต่อยากให้เห็นประชาชนอยู่กับ
ความเป็นจริง อย่างที่ผมพูดว่าอยู่กับความเป็นจริงเถอะ
เพราะว่ามันเป็นความจริงที่ว่าทุกประเทศประสบ
เหมือนเรา

(สถานการณ์น้ำมัน)

พระราชธรรมนิเทศ : ทางศาสนาเองก็พยายามเต็มที่ทราบ
เท่าที่ทรัพยากรเป็นไปได้ แต่ถ้ามีปัญหา
อะไรขึ้นมาบ้างก็ถ้าเรามองกันด้วยเมตตา
...มีการให้อภัย มีความคิด มีการรอคอย
แยกให้ชัดเจน ถ้าผิดก็ผิด ไม่ใช่ผิดทั้งหมด
ผิดเฉพาะคนคล้าย ๆ กับลูกไหนเสียก็ปลิดทิ้ง
ก็ไปใช้อย่างอื่นได้ ถ้าเรามองได้อย่างนี้แล้ว
เราก็พร้อมจะสนับสนุนศาสนา พร้อมทั้งจะหาหน้าที่
พุทธศาสนิกชน แต่ว่าอย่าไปเส็งผลเลิศ... พระ
เป็นผลผลิตของสังคม ที่ปากว่าไม่ตีมาตั้งแต่ต้น
ตอนปลายก็ไม่ตี ไม่ตีตั้งแต่ต้นเราก็ต้องช่วยกันแก้ไข
ไม่มีอะไรหรอก...

(จะท่านบุรุษพุทธศาสนาอย่างไรให้เจริญ)

สำหรับรายการในประเภทอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเภทการนำเสนอ นโยบายทั้งที่เป็นนโยบายเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ระยะยาว และนโยบายที่จะนำมาใช้ปฏิบัติในโอกาส

ต่อไปนั้นก็มีการพูดถึงปัญหาน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเน้นหนักไปในเรื่องของมาตรการที่ใช้ในการแก้ปัญหาซึ่งดูเหมือนจะแก้ข้อขัดข้องได้หมด และพูดถึงผลงานที่ได้ทำไปแล้ว ในลักษณะของการประชาสัมพันธ์เป็นการแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงและความเอาใจใส่ของรัฐที่มีต่อความเดือดร้อนของประชาชนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนยอมรับและสนับสนุนรัฐบาล โดยเฉพาะในกรณีที่จะออกกฎหมาย หรือระเบียบใหม่ขึ้นมาใช้ รายการนี้ก็ได้อธิบายเอาข้อดี เหตุผล ความจำเป็นที่จะเกิดจากการนำสิ่งที่รัฐบาลเสนอมาให้บังคับใช้ปฏิบัติในเวลาต่อไป เช่นเดียวกันรายการในประเภทที่ 3 ซึ่งเป็นรายการที่มีจุดมุ่งหมายหลักคือ เพื่อการประชาสัมพันธ์นั้นก็ได้เป็นการกำหนดวาระหรือหัวข้อเรื่องพิจารณาแต่อย่างใด แต่เป็นการทำให้ประชาชนยอมรับอำนาจรัฐในระดับต่าง ๆ โดยอ้างอิงกับสถาบันซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของรัฐบาลไทย

อย่างไรก็ตาม รายการในประเภทสุดท้ายที่มีขึ้นเพื่อให้ตระหนักถึงปัญหา ให้ข้อคิดก็เป็นไปอย่างผิวเผิน เน้นการพูดถึงปัญหาอย่างกว้าง ๆ ไม่ได้อธิบายถึงโครงสร้างของปัญหาซึ่งทำให้ผู้ฟังรายการไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะนำไปคิด พิจารณาหาเหตุผลและทางแก้ไข ซึ่งจะเป็นช่องทางนำไปสู่การพัฒนาความคิด ได้น้อยมาก

ดังนั้นรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองซึ่งน่าที่จะมีบทบาทในการกำหนดวาระหรือหัวข้อพิจารณาให้ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาอย่างถูกต้องและมีการพัฒนาความคิดควบคู่กันไป แต่รายการนี้กลับมีบทบาทในการควบคุมสังคม (Social Control) ด้วยการนำเสนอเรื่องราวหรือเนื้อหาเพื่อรักษาระเบียบในการปกครองให้อยู่ในกรอบที่ควบคุมได้มากกว่าด้วยรูปแบบการนำเสนอที่ไม่น่าชักจูงใจให้เกิดความเชื่อถือ ไม่ว่าจะเป็นวิทยากรที่ควบคุมดูแลเรื่องนั้นโดยตรง ผู้ดำเนินรายการที่มีชื่อเสียงในด้านนั้น ๆ เนื้อหาที่นำมาสนทนา ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ทำให้รายการนี้กลายเป็นเครื่องมือหนึ่งของรัฐในการควบคุมคนในสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย